

Опорний заклад Демидівський ліцей
Демидівської селищної ради Рівненської області

ЗАТВЕРДЖЕНО

Протокол засідання педагогічної ради
опорного закладу Демидівського ліцею

від 28.08.2024 за №9

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Навчальна програма для 7 класу

Розроблена на основі модельної навчальної програми

«Всесвітня історія. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти

(авт. Щупак І. Я., Посунько А. С., Бакка Т. В., Бурлака О. В., Власова Н. С.,
Желіба О. В., Махонін О. О., Мелешенко Т. В., Павловська-Кравчук В. А.,
Піскарьова І. О., Худобець О. А.)

Укладач Стасюк М. В.

2024

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до навчальної програми навчального предмету

«Всесвітня історія»

Цикл базового предметного навчання

(7-9 класи)

Навчальний предмет «Всесвітня історія» спрямований на реалізацію визначених Державним стандартом базової середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898) в громадянській та історичній галузі освіти цілей, зокрема — формування вільної, творчої та відповідальної особистості, спосіб мислення і дій якої базується на усвідомленні загальнолюдських та національних цінностей; патріота України та прихильника її демократичного устрою; людини, яка шанобливо ставиться до родини, суспільства та навколишнього природного середовища; поважає права і свободи людини; зберігає українські національні традиції та водночас поважає культуру, звичаї, традиції інших народів, толерантно ставиться до різних суспільних поглядів, релігій та їх носіїв, якщо це не вступає в протиріччя із загальнолюдськими цінностями.

Завданням навчального предмету «Всесвітня історія» у 7–9 класах є розвиток особистості учня/учениці через розуміння причинно-наслідкових зв'язків між історичними подіями та явищами, сприйняття взаємозв'язку української та всесвітньої історії, усвідомлення уроків історії та «людського виміру» історичних процесів. Беручи до уваги різні оцінки подій минулого, учні та учениці під час навчання мають виробляти українське бачення всесвітньої історії часів Середньовіччя та Нової доби і розуміти вплив минулого на сучасні суспільно-політичні, економічні, духовні процеси сьогодення й майбутнього.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання всесвітньої історії у 7–9 класах передбачають, що учениця/учень:

- мислить історико-хронологічно, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями і явищами,

діяльністю людей та її результатами і наслідками в ході історичного процесу, визначає сутність суспільних змін в історії;

- має розвинене геопросторове мислення; виявляє взаємозалежність соціально-економічного, політичного й культурного

розвитку та навколишнього природного середовища, клімату, цивілізаційних характеристик сусідніх спільнот;

- розвиває критичне мислення, здатний/здатна співставляти й аналізувати різні джерела інформації;

- виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті

відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;

- усвідомлює власну гідність, відстоює особисті кордони, власні права і свободи та водночас поважає права і гідність інших людей, дотримується принципів толерантності та відкидає усі форми ксенофобії;

- переконаний/переконана у цінності демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими людьми і суспільством

в цілому, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення

сталого розвитку суспільства;

- дотримується принципів академічної доброчесності в навчанні, науковій та іншій творчій діяльності.

Програма складається з пояснювальної записки; структурованих за класами та в межах класів розділами/темами 1) **вимог до очікуваних результатів** навчальної діяльності учнів/учениць; 2) **змісту** навчально-пізнавальної діяльності; 3) рекомендованих **видів і прикладів навчальної діяльності**.

1) Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності сформульовані відповідно до ідей і положень Державного стандарту базової середньої освіти та зорієнтовані на формування компетентностей і наскрізних умінь. Знання й уміння органічно пов'язані з ціннісними основами ставлення учнів/учениць до певних історичних подій та явищ.

2) Зміст навчально-пізнавальної діяльності кожного розділу/теми даної програми визначається:

- розвиваючим значенням історичного матеріалу для формування в учнів/учениць загальнолюдських цінностей;

- виховним потенціалом для ствердження української історичної пам'яті та виховання патріотизму;

- потенціалом відібраного історичного матеріалу для використання в практичному житті молоді (питання захисту прав людини; розуміння можливостей демократії; шляхи морального самовдосконалення та особистого успіху тощо);

- ступенем впливу певних історичних подій і явищ на формування й розвиток сучасної цивілізації, досягнення якої має опанувати учень тощо.

Дана програма складена з урахуванням положень Навчальної програми з історії України для 7-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України № 698 від 03 серпня 2022 р.). Історичний матеріал інтегрований з питаннями громадянської освіти, правознавства.

Зміст навчально-пізнавальної діяльності чітко структурований та вибудований таким чином, що дає змогу педагогам самостійно спланувати навчальну діяльність відповідно до навчального плану закладу освіти.

3) Поряд із загальним переліком можливих видів навчальної діяльності автори програми навели приклади робіт. Виходячи з принципів академічної свободи вчителів, цей перелік не є обов'язковим чи загально-рекомендованим.

Міжпредметні зв'язки здійснюються згідно з предметними змістовими лініями «Культурна самосвідомість», «Інформаційне середовище», «Цінності й моральність», наявних у відповідних навчальних предметах, насамперед: географія, мистецтво, українська мова і література, зарубіжна література, іноземні мови, біологія, громадянська освіта, правознавство.

Структура курсу

Вступ. Середньовіччя як історична епоха.	
Розділ 1	Народження середньовічної Європи.
Розділ 2	Середньовіччя за межами Європи.
Розділ 3	Середньовічне суспільство (V–XV ст.).
Розділ 4	Середньовічні держави в X–XV ст.
Розділ 5	Духовний світ Середньовіччя.
Узагальнення курсу. Здобутки середньовічної Європи.	

Всесвітня історія 7 клас

Структура курсу

Вступ. Середньовіччя як історична епоха.
Розділ I. Народження середньовічної Європи.
Розділ II. Середньовіччя за межами Європи.
Розділ III. Середньовічне суспільство (V–XV ст.).
Розділ IV. Середньовічні держави в X–XV ст.
Розділ V. Духовний світ Середньовіччя.
Узагальнення курсу. Здобутки середньовічної Європи.

Очікувані результати навчання	Зміст навчально-пізнавальної діяльності	Види і приклади навчальної діяльності
Вступ. Середньовіччя як історична епоха		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця знає хронологічні межі та періодизацію Середньовіччя, види джерел з історії Середньовіччя. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> Учень/учениця виявляє і пояснює ознаки культурно-історичної епохи Середньовіччя як періоду між історією Стародавнього світу та Новою історією. Учень/учениця співвідносить історичні періоди європейського Середньовіччя і княжої доби в Україні, а саме: <ol style="list-style-type: none"> період становлення племінних князівств і союзів (V–IX ст.) — 	<ul style="list-style-type: none"> Поняття «Середні віки» та періодизація Середньовіччя. Просторове та світоглядне різноманіття середньовічних цивілізацій. Міжкультурна взаємодія. Джерела вивчення історії Середніх віків і 	<p>Види навчальної діяльності: навчально-пізнавальна, дослідницька, пошукова, творча, проєктна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: робота з навчальним текстом, історичною</p>

<p>з добою раннього Середньовіччя (середина V ст. – кінець IX ст.); б) період існування Русі (IX–XIII ст.) — з добою зрілого Середньовіччя (X–XIII ст.); в) період удільних князівств (XIII–XV/XVI ст.) — з добою пізнього Середньовіччя (XIV–XV ст.).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця розрізняє види джерел з історії Середньовіччя, виявляє смислові зв'язки між джерелами різних видів, вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляди і життєву позицію авторів джерел, може визначити сутність, важливість і пізнавальні можливості джерела інформації, порівняти зміст різних джерел за самостійно визначеними критеріями, досліджує і використовує історичні джерела для аналізу історичних процесів доби Середньовіччя. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ціннісних основ локальних цивілізацій Європи доби Середньовіччя з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>проблема їх достовірності.</p>	<p>картою, дослідження різновидових прикладів історичних джерел, укладання синхронізованої хронологічної таблиці «Світ в добу Середньовіччя» (<i>протягом року</i>), створення творчого проєкту (презентація, лепбук, віртуальна екскурсія, ілюстрована лінія часу тощо), розробка питань/критеріїв для аналізу історичних джерел.</p>

Розділ I. Народження середньовічної Європи

Знання:

- Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: Велике переселення народів, розселення слов'ян, походи вікінгів, формування ранньосередньовічних держав (час утворення, хронологічні межі існування, території, устрій Імперії ромеїв (Візантійської імперії), Франкської імперії Карла Великого, Священної Римської імперії, перших слов'янських держав).

Уміння:

- Учень/учениця характеризує види та форми міграцій, вплив міграційних процесів на економіку, культуру, довкілля, людину.
- Учень/учениця визначає причини, описує перебіг, встановлює сутність міграційних процесів Великого переселення народів і розселення слов'ян.
- Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («королівство», «варварські держави», «вікінги», «кодекс», «правова система»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки подій, явищ, процесів у межах теми : Велике переселення народів, розселення слов'ян, походи вікінгів (в тому числі їх наслідки для державотворення в країнах Європи та в Україні), утворення Імперії Ромеїв (Візантійської імперії), формування і розпад ранньосередньовічних держав у Європі, утворення Священної Римської імперії та слов'янських держав, «каролінгського відродження», «оттонівського відродження», великий розкол християнської церкви.

• Занепад античного світу.

Поняття міграції. Велике переселення народів та загибель Західної Римської імперії. Велике переселення народів і українські землі. Етномовні спільноти Європи після Великого переселення народів.

• Імперія ромеїв (Візантійська імперія) — наступниця Риму.

Особливості політичного устрою, економіки, соціальної структури, культури та побуту. «Кодекс Юстиніана» як джерело права та його вплив на формування правових систем європейських країн.

Види навчальної діяльності:
репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.

Приклади навчальної діяльності:
складання за навчальним текстом та історичними джерелами карт пам'яті, аналітичних таблиць, складання хронологічної/синхронізованої таблиці, створення ілюстрованої лінії часу, робота (позначення об'єктів, «читання» за допомогою легенди) з історичними/контурними картами, пошук відповідей на запропоновані запитання, складання

<ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця укладає синхроністичну таблицю, наводить приклади спільного і відмінного в організації влади у середньовічних державах (на прикладах «варварських королівств», перших слов'янських держав, Франкської імперії, Священної Римської імперії, Імперії ромеїв). • Учень/учениця характеризує «Салічну правду» як збірник писаних законів, в якому зібрані норми звичаєвого права; порівнює правові пам'ятки варварських королівств, Русі-України. • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного у християнському вченні східної та західної традицій, проблем міжрелігійних відносин, пояснює роль християнської церкви в політичному розвитку держав Середньовіччя. • Учень/учениця наводить приклади впливу взаємодії вікінгів (норманів), ранньосередньовічних держав у Європі, Імперії ромеїв і Русі-України. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ролі цивілізаційних надбань античної культури для середньовічної Європи, принципів внутрішньої та зовнішньої політики ранньосередньовічних держав, їх історичної обмеженості з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Варварські держави в Європі. Утворення «варварських королівств», їх культура. «Салічна правда» як приклад збірників законів ранньосередньовічних держав. Франкська імперія Карла Великого. • Нова хвиля міграцій у Європі. Скандинавія в добу середньовіччя. «Ісландське народоправство». Походи вікінгів (норманів) та виникнення норманських держав. Переселення угорців та утворення Угорського королівства. 	<p>запитань до історичної інформації, аналіз за визначеним алгоритмом історичних документів, підготовка і презентація творчих проєктів (віртуальних екскурсій, презентацій, лепбуків, історичних портретів діячів/діячок тощо), складання плану розповіді, добір і формулювання аргументів для участі в дискусії.</p>
--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • Священна Римська імперія та слов'янські держави. Зміцнення королівської влади в Німеччині та утворення імперії. Державотворення у слов'ян. • Християнська церква в V–XI століттях. Всесвітні церковні собори. Ієрархія небесна і земна. «Великий розкол» 1054 року. Християнська церква і ранньосередньовічні держави. 	
Узагальнення і тематичний контроль		

**Розділ II.
Середньовіччя за межами Європи**

Знання:

- Учень/учениця знає основні особливості ісламської релігії, релігій степу (тенгріанство), релігій Китаю, Японії, Індії, доколумбової Америки; території розселення хозар, території середньовічних Індії, Китаю та Японії, території держав ацтеків, мая, інків.

Уміння:

- Коректно використовуючи відповідні поняття та терміни («іслам», «Коран», «халіфат», «каганат», «Золота Орда», «Піднебесна імперія», «каста», «індуїзм»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: виникнення й поширення ісламу, завойовницькі походи арабів, монгольські завоювання в Азії та Європі.
- Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення.
- Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах доби Середньовіччя в Європі, Азії, Америці.
- Учень/учениця пояснює культурно-історичні витоки різних систем літочислення (на прикладі систем літочислення Європи, Азії, доколумбової Америки).
- Учень/учениця характеризує зовнішньополітичні стосунки між кочовими середньовічними державами та Руссю-Україною.
- Учень/учениця розрізняє економічні, політичні, культурно-

• Араби та народження ісламського світу.

Стародавня Аравія та виникнення ісламу. Арабські завоювання. Перші халіфи, халіфати Омеядів і Аббасидів.

• Етнічна мозаїка Великого Степу.

Суспільство кочовиків (особливості соціальної структури, повсякденного життя, стосунків з сусідами). Хозарський каганат. Монгольська імперія.

• Китай та Японія в Середньовіччі.

Держава і суспільство в середньовічних Китаї та Японії. Релігії та культура середньовічних Китаю та Японії.

Види навчальної діяльності:

репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.

Приклади навчальної діяльності:

робота з навчальними текстами, синхронізованою таблицею, з історичною та контурною картами; складання карт пам'яті, аналітичних таблиць, схем з метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків в історичному процесі, порівняння історичних явищ, особливостей розвитку суспільств середньовічного Сходу та Америки з

<p>інтелектуальні чинники розвитку суспільства країн Азії і Америки у Ранньому Середньовіччі, пояснює їх взаємовпливи (в тому числі значення культурних досягнень середньовічних Китаю та Індії для формування європейського культурного простору) на основі отриманих знань.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця визначає належність культурно-історичних пам'яток Індії, Китаю, Японії та доколумбової Америки епохи Середньовіччя до географічних, етнографічних та історичних регіонів, країн, цивілізацій. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно важливості взаємозбагачення культур на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<ul style="list-style-type: none"> • Середньовічна Індія. Природа та населення. Варни і касты. Релігії та культура Індії. • Держави доколумбової Америки. Заселення Американського континенту. Держави мая, ацтеків, інків. Релігія та культура середньовічної Америки. 	<p>європейським; підготовка і проведення мінідискусії; творчі проекти (есе, віртуальні екскурсії, лепбуки тощо)</p>
Узагальнення і тематичний контроль		

**Розділ III.
Середньовічне суспільство (V-XV ст.)**

<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця знає основи світогляду середньовічної людини; стани середньовічного суспільства, особливості їх правового становища, побуту, культури; форми землеволодіння у Середньовіччі; найбільші міста Європи і основні торговельні шляхи Середньовіччя; основні соціальні конфлікти періоду Середньовіччя та їх форми. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку європейського суспільства у Середньовіччі, пояснює їх взаємовпливи на основі отриманих знань. • Учень/учениця характеризує станове суспільство як суспільство з ієрархічно вибудованою соціальною структурою. • Учень/учениця характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в Середньовіччі, наводить приклади впливу середньовічної людини на природу й особливостей залежності людини від природи, формулює запитання щодо наслідків діяльності людини в природі. • Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («епідемія», «внутрішня колонізація», «зовнішня колонізація», «суспільний стан», «феодалізм», «васалітет», «селянська громада», «цех», «Ганза», «гільдія», «місцеве самоврядування», «магдебурзьке право»), учень/учениця пояснює: причини та наслідки панування релігійного світогляду у Середньовіччі; взаємозв'язок індивіду та суспільства у Середньовіччі; причини і наслідки внутрішньої і зовнішньої 	<ul style="list-style-type: none"> • Людина і природа в Середньовіччі. Кліматичний і географічний фактори в житті суспільства. Хвороби та епідемії. «Чорна смерть» та її наслідки. Внутрішня і зовнішня колонізація. • Світогляд середньовічної людини. Панування релігійного світогляду. Світ фантазії та символів. Уява про час і простір. • Стани середньовічного суспільства. Соціальна структура суспільства: «ті, хто молиться», «ті, хто воює», «ті, хто працює». 	<p>Види навчальної діяльності: дослідницька, творча, проєктна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності: пошук відповідей на запропоновані питання, складання запитань до навчальних текстів; дослідницькі проєкти з вивчення взаємодії природи і людини за доби Середньовіччя, демографічних процесів у Європі; робота з різновидовими історичними джерелами щодо вивчення соціальної структури та становища різних верств і груп середньовічного</p>
---	--	---

<p>колонизації середньовічної Європи; суть станового суспільства й причини поступового ускладнення соціальної структури; феодалізм як політико-правову систему; причини та наслідки боротьби середньовічних міст за самоврядування; форми соціальних конфліктів, їх причини та наслідки.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця характеризує, порівнює, наводить приклади спільного і відмінного у різних формах середньовічного землеволодіння; у соціальному становищі, правах і обов'язках, повсякденному житті різних станів середньовічного суспільства; характеризує особливості статусу жінок в середньовічному суспільстві; • Учень/учениця показує на карті найбільші міста Європи, основні торговельні шляхи Середньовіччя. • Учень/учениця визначає, причини змін в кількості населення та рівні життя людини у Середні віки. • Спираючись на інформацію щодо соціальної стратифікації в Середньовіччі, учень/учениця розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження людей різних станів за різними ознаками, пояснює поняття «гідність» та ідентифікує випадки захисту та порушення гідності середньовічної людини. • Учень/учениця наводить приклади різних форм конфліктів в Середні віки; характеризує наслідки соціальних конфліктів для суспільства; пропонує власні варіанти шляхів для подолання соціальних конфліктів. 	<p>Побут і повсякденне життя (одяг, житло, харчування тощо) представників різних станів. Родина і кохання, становище жінки, діти (соціалізація, ігри) в житті різних станів. Поступове ускладнення соціальної структури суспільства.</p> <p>• Середньовічне місто та його мешканці. Громадське врядування, вплив громадян на вирішення проблем громади. Боротьба міст за самоврядування: цехи, комуни, магдебурзьке право. Структура міського населення. Середземноморська і балтійська торгівля.</p>	<p>суспільства; складання на основі інформації навчальних текстів аналітичних таблиць, карт пам'яті про соціальні конфлікти доби Середньовіччя; творчі проекти про життя представників різних верств і груп середньовічного суспільства «Один день із життя...» (мінівистави, п'єси, картинки із життя, віртуальні екскурсії, лепбуки тощо)</p>
---	--	---

<p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно особливостей світогляду і ціннісних орієнтирів людини в середньовічному суспільстві, становища представників різних соціальних верств, жінок та дітей за доби Середньовіччя з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>• Соціальні конфлікти в Середні віки.</p> <p>Форми та прояви соціальних конфліктів: селянські війни, міські повстання, право феодалів на опір королівській владі.</p>	
<p>Узагальнення і тематичний контроль</p>		
<p>Розділ IV. Середньовічні держави в X–XV ст.</p>		
<p>Знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця демонструє знання перебігу таких подій, явищ, процесів у часі: хрестові походи, Реконкіста, норманське завоювання Англії, ухвалення «Великої хартії вольностей», Столітня війна, гуситські війни, Грюнвальдська битва, падіння Константинополя й Імперії ромеїв. • Учень/учениця знає час утворення, хронологічні межі існування, території, особливості устрою середньовічних Англії, Франції, Іспанії, Священної Римської Імперії, Великого князівства Литовського, Великого князівства Московського, Османської імперії. <p>Уміння:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («міжусобна війна», «феодална роздробленість», «хрестові походи», «теократія», 	<p>• Етапи державотворення в Середні віки.</p> <p>Правове закріплення організації державної монархічної влади. Етап роздробленості — причини, наслідки, особливості у різних регіонах. Утворення централізованих станово-представницьких монархій.</p>	<p>Види навчальної діяльності:</p> <p>репродуктивна, дослідницька, творча, проектна.</p> <p>Приклади навчальної діяльності:</p> <p>робота з навчальними текстами, історичними і контурними картами, складання синхронізованої таблиці;</p>

<p>«станово-представницька монархія», «теократична держава», «міста-республіки», «парламент» («кортеси», «сейм»), «Реконкіста», «гусити», «султан», «східна деспотія»), учень/учениця визначає і пояснює передумови, причини, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: норманське завоювання Англії, початок скликання парламенту в Англії та Генеральних штатів у Франції, ухвалення «Великої хартії вольностей», хрестові походи, християнізація Балтики, Реконкіста, Столітня війна, Війна троянд, гуситські війни, Грюнвальдська битва, утворення Османської імперії, розпад Золотої Орди, Великого князівства Московського, Великого князівства Литовського, падіння Константинополя і Імперії ромеїв. Учень/учениця визначає віддаленість, тривалість одних подій, явищ, процесів відносно інших.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення. • Учень/учениця характеризує причини, наслідки та особливості політичного роздроблення держав у різних регіонах; значення формулювання принципу недоторканності особи для становлення правової культури європейської цивілізації; феодално-теократичний характер Священної Римської імперії; особливості держав східного типу; наслідки зовнішньополітичної експансії Московської держави. • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного в організації влади і суспільства у станово-представницьких монархіях та торговельних містах-державах; в організації влади у середньовічних державах Західної, Центральної та Східної Європи. • Учень/учениця виявляє ознаки взаємодії та зіткнення на теренах 	<ul style="list-style-type: none"> • Зовнішня колонізація та цивілізаційні конфлікти. Хрестові походи: причини, перебіг, результати, наслідки. Реконкіста. Німецька експансія на Схід та християнізація Балтики. • Держави західноєвропейського типу. Особливості розвитку монархій у Англії, Франції, Іспанії в Середні віки. Італійські міста-республіки та їх особливості (Генуя, Венеція). Папська область — теократична держава. • Держави центральноєвропейського типу. 	<p>дослідницькі проекти (карти пам'яті, таблиці, схеми, порівняльні таблиці тощо) з аналізу історичних подій, процесів, явищ; робота з історичними документами, правовими пам'ятками (за визначеним алгоритмом); складання запитань до навчального тексту; робота з фрагментами сучасних наукових досліджень (у рамках розділу); складання плану розповіді та розповіді на визначену тему; творчі проекти (написання есе, історичного портрета діяча/діячки).</p>
---	---	---

<p>Центрально-Східної Європи візантійської, руської та західноєвропейської/католицької культурних традицій.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця може охарактеризувати напрями внутрішньої й зовнішньої політики держав (у межах розділу), висловити обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому, пояснити залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків та панівних суспільних ідей. • Учень/учениця визначає взаємовплив подій у середньовічних державах Центральної Європи, державах східного типу і на українських теренах. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно ролі середньовічної держави в житті суспільства й людини; характеру політичних процесів доби Середньовіччя; характеру історичної міфології середньовічних держав, теорії «Москва — третій Рим», базуючись на гуманістичних цінностях та європейському і українському баченні історії. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>Особливості державотворення у Центральній Європі в XIV–XV ст.:</p> <p>Священна Римська Імперія, Чехія, Угорщина, Польща, Велике Князівство Литовське.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Держави східноєвропейського типу. <p>Розпад Золотої Орди. Централізація Московського князівства по типу східної деспотії. Занепад і загибель Імперії ромеїв (Візантії). Османська імперія в XIV–XV ст.</p>	
Узагальнення і тематичний контроль		

**Розділ V.
Духовний світ Середньовіччя**

Знання:

- Учень/учениця знає межі поширення католицької та православної церков, ісламу сунітського та шіїтського спрямування; історичні умови розвитку середньовічної культури, університетські центри, основні наукові й технічні досягнення Середньовіччя; хронологічні межі розвитку та характерні риси архітектурних стилів (романська, готична архітектура); особливості арабської культури; визначних діячів середньовічної культури та їх внесок у становлення світової культурної традиції.

Уміння:

- Учень/учениця визначає і пояснює передумови, причини, особливості перебігу, результати й наслідки таких подій, явищ, процесів: появи єретичних вчень, діяльності інквізиції, течій в ісламі, університетів, книгодрукування, Раннє Відродження, поширення ідей гуманізму.
- Учень/учениця пов'язує вищезгадані історичні події, явища, процеси з географічним простором, позначає їх на карті та використовує карту для їх опису і пояснення.
- Коректно використовуючи відповідні поняття і терміни («єретик», «інквізиція», «анафема», «Раннє Відродження», «Ренесанс», «схоластика», «філософія», «іслам»), учень/учениця пояснює: вчення основних світових релігій; причини кризових явищ всередині християнської церкви; основні напрями філософської та богословської думки періоду Середньовіччя; роль вчення Томи Аквінського у формуванні європейської правової системи; значення книгодрукування

• Християнство в середні віки.

Церква і держава — питання (не)свободи віросповідання.

Середньовічні єресі.

Інквізиція. Гоніння на арабів і євреїв.

Богословська думка в католицькому і православному світі.

Схоластика.

• Іслам у Середні віки.

Етика, догматика та обрядовість ісламу.

Спільні цінності ісламу та інших авраамічних релігій. Сунізм і шиїзм. Культурні взаємовпливи європейської та арабської цивілізацій.

• Середньовічні школи та університети.

Види навчальної діяльності:

репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.

Приклади навчальної діяльності:

робота з навчальними текстами, візуальними історичними джерелами, синхронізованою таблицею; робота з історичними і контурними картами; робота з фрагментами релігійних пам'яток християнства, ісламу, юдаїзму; робота з фрагментами творів діячів середньовічної культури, видатних гуманістів; складання порівняльної таблиці;

<p>для розвитку суспільства; історичне значення культурних досягнень Середньовіччя і гуманістичних ідей Відродження.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного у європейській та неєвропейській науці, освіті, мистецтві; порівнює ісламський та християнський підхід у ставленні до «невірних» (іновірців) та «еретиків». • Учень/учениця розпізнає будівлі (храми) романського і готичного стилів; виокремлює особливості -мусульманської архітектури та мистецтва; порівнює західні та східні взірці культури; наводить приклади та обґрунтовано оцінює взаємовплив європейської та арабської культур доби Середньовіччя. <p>Ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно впливу середньовічної церкви на культуру і освіту; духовних цінностей гуманізму; основних ідей середньовічної філософії; суспільної значущості освіти, науки і культури; спільних духовних цінностей авраамічних релігій — юдаїзму, християнства, ісламу, неприпустимості ісламофобії й антисемітизму та інших видів ксенофобії, шанобливого ставлення до традицій інших народів, ідей толерантності в історичній перспективі з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей. • Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку. 	<p>«Світ неписьменних». Освіта і наука в європейському і неєвропейському світі. Книгодрукування.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мистецтво у Середньовіччі. Середньовічна архітектура (романська, готична, візантійська, арабо-мусульманська). Скульптура, література, живопис, музика, театр на Сході й Заході. • Раннє Відродження і гуманізм. Передумови та початок епохи Відродження. Протиріччя нової культури. Вплив Відродження на українські землі. 	<p>творчі дослідницькі проекти щодо вивчення пам'яток культури доби Середньовіччя і Раннього Відродження (ілюстрована лінія часу, мультимедійна презентація, лепбук, віртуальна екскурсія, туристичний буклет тощо); творчі проекти (есе, історичний портрет історичного діяча/діячки); дискусія.</p>
<p>Узагальнення і тематичний контроль</p>		

**Узагальнення курсу.
Здобутки середньовічної Європи**

Знання:

- Учень/учениця демонструє знання основних подій, явищ економічного та політичного розвитку держав доби Середньовіччя, особливості становлення та функціонування середньовічного суспільства.

Уміння:

- Учень/учениця встановлює хронологічну послідовність основних подій середньовічної історії, причинно-наслідкові зв'язки між ними.
- Учень/учениця наводить приклади спільного і відмінного в історичних подіях, явищах і процесах доби Середньовіччя в Україні та Європі.
- Учень/учениця характеризує місце людини та закріплення її прав, місце різних соціальних, релігійних груп в суспільстві доби Середньовіччя.
- Учень/учениця докладно описує проблеми, з якими стикалися середньовічні спільноти і держави.
- Учень/учениця відслідковує та пояснює зміни, що відбулися у світогляді, культурі, праві та побуті людини Середньовіччя.
- Учень/учениця встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади з доби Середньовіччя.
- Учень/учениця пояснює і наводить приклади єдності, розмаїття і багатомірності минулого доби Середньовіччя, його впливи на сучасність.

- **Здобутки середньовічної Європи.** Формування сучасних європейських народів та держав. Утворення підвалин європейських політичних і правових традицій. Розширення картини світу.

Види навчальної діяльності:

репродуктивна, дослідницька, творча, проєктна.

Приклади навчальної діяльності:

узагальнююча гра-вікторина; створення карти пам'яті «Портрет епохи Середньовіччя»; дискусія «Чи були “середні віки” дійсно «темними»?»; підсумкове есе.

• Учень/учениця пояснює процеси, які призвели до розширення кругозору середньовічної людини, розширили загальну картину світу; взаємовпливи культур та релігій в історії середньовічної Європи (фронтири), зв'язки західних та східних традицій у культурі, освіті, побуті.

Ставлення:

- Учень/учениця формулює та аргументовано висловлює власні судження стосовно важливості духовних і матеріальних здобутків людства доби Середньовіччя для подальшого суспільного розвитку з урахуванням інформації з різних доступних джерел, власного досвіду, на основі гуманістичних цінностей.
- Учень/учениця оцінює якість виконання роботи за допомогою рефлексії та конструктивного зворотного зв'язку.